

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 38–41 SKYRIAI

Summa contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 38–41

XXXVIII SKYRIUS

KAD ŽMOGAUS LAIMĖS NĖRA DAUGUMAI BŪDINGAME DIEVO PAŽINIME

[1] Tačiau dabar reikia iširti, kokiame Dievo pažinime yra aukščiausia protingos substancijos laimė. Mat yra tam tikras bendras ir miglotas Dievo pažinimas, būdingas visiems žmonėms. Taip yra arba dėl to, kad, kaip pasakyta pirmojoje knygoje, vieni mano, jog Dievo buvimas yra pats savaime akivaizdus taip, kaip akivaizdūs kiti įrodymo pradmenys,¹ arba dėl to, kaip kitiems teisingiau atrodo, jog žmogus savo prigimtiniu protu gali pasiekti tam tikrą Dievo pažinimą. Nes žmonės, matydami, jog gamtos daiktai kinta pagal tam tikrą tvarką, ir žinodami, kad daugeliu atveju tvarkos nėra be tvarkančiojo, suvokia, jog yra tam tikras mūsų regimų daiktų tvarkytojas. Tačiau kas yra tas gamtos tvarkytojas, arba koks jis yra, ir ar jis yra tik vienas, iš šio bendro svarstymo dar negalima sužinoti. Panašiai, kai regime žmogų judant ar kitus darbus atliekant, suvokiame, kad jame yra tam tikra tų veiksmų priežastis, kurios kiti daiktai neturi, ir tą priežastį vadiname siela, tačiau dar nežinome, kas yra siela, ar ji yra kūnas, ir kaip minėtus veiksmus atlieka.

[2] Neįmanoma, kad toks Dievo pažinimas būtų pakankamas laimei.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, laimė, pažinimas, tikėjimas.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, happiness, knowledge, faith.

- [3] Mat laimingojo veikla turi būti be jokių trūkumų. O tas pažinimas yra atviras daugybės klaidų priemaišai. Juk vieni tiki, kad žemiškų daiktų tvarkytojas yra ne kas nors kitas, o tik dangaus kūnai, todėl dangaus kūnus dievais vadina. Kiti [dievais vadina] pačius elementus² ir tai, kas iš jų atsiranda, tarsi manydami, jog tų natūralių judesių ir veiksmų, kuriuos tie elementai atlieka, tvarka juose yra ne iš kokio nors kito tvarkytojo, bet kad jie patys kitus [objektus] tvarko. Treti, tikėdami, kad žmonių veiksmai paklūsta ne jokiai kitai, o tik žmogiškai tvarkai, dievais vadina tuos žmones, kurie kitiems vadovauja. Todėl šis Dievo pažinimas laimei nepakankamas.
- [4] Dar. Laimė yra žmogaus veiksmų tikslas. Tačiau žmogaus veiksmai į minėtą pažinimą nėra nukreipti kaip į tikslą. Priešingai, tarsi iš pat pradžių ji visi turi. Vadinas, ne tokia Dievo pažinime yra laimė.
- [5] Taip pat. Joks žmogus neatrodo smerktinas dėl to, kad yra nelaimingas. Priešingai, laimės stokojantys ir jos siekiantys yra girtini. Tačiau tie, kurie stokoja minėto Dievo pažinimo, atrodo labiausiai smerktini, nes parodo didžiausią žmogaus kvailumą tuo, kad nesupranta pačių aiškiausių Dievo ženklų. Panašiai kvailiu laikytinas tas, kuris, regėdamas žmogų, nesupranta, kad pastarasis turi sielą. Todėl ir Psalmėje parašyta: *Kvailys sau širdyje sako: „Dievo nėra!“* (Ps 14, 1). Tad šitoks Dievo pažinimas laimėj nėra pakankamas.
- [6] Toliau. Daikto pažinimas tik apskritai, o ne pagal jo tikrąsias savybes yra toks pat visiškai netobulas kaip žmogaus pažinimas, paremtas vien tuo, kad jis juda. Mat šitaip daiktas pažįstamas tik galimybėje, nes tikrosios jo ypatybės glūdi galimybėje to, kas bendra. Tačiau laimė yra tobula veikla, ir aukščiausia žmogaus laimė turi būti tame, kas aktualiai yra, o ne tame, kas yra tik galimybėje, nes tik aktu patobulinta galimybė turi gėrio prigimtį. Todėl minėtas Dievo pažinimas mūsų laimei nėra pakankamas.

XXXIX SKYRIUS

KAD ŽMOGAUS LAIMĖS NĖRA DIEVO PAŽINIME,
KURIS GAUNAMAS ĮRODYMO KELIU

- [1] Dar yra kitas, aukštesnis už pirmąjį Dievo pažinimas, gaunamas įrodymo keliu, kuriuo labiau priartėjama prie tikrųjų Jo ypatybių pažinimo, nes įrodymu nuo Jo atskiriama daugybė dalykų ir dėl šio atskyrimo Jis suprantamas kaip nuo kitų esybių besiskiriantis. Mat įrodoma, kad Dievas yra nejudantis, amžinas, bekūnis, visiškai paprastas, vienas, ir turintis kitas panašias ypatybes, apie kurias rašėme pirmojoje knygoje.³ Tačiau tikrasis kokio nors daikto pažinimas pasiekiamas ne tik patvirtinimais, bet ir paneigimais: juk kaip žmogui būdinga būti protingu gyvūnu, taip jam nebūdinga būti negyvu ir neprotingu. Tačiau šiedu pažinimo būdai vienas nuo kito skiriasi tuo, kad, turint tikrąjį daikto

pažinimą per patvirtinimus, žinoma, kas tas daiktas yra, ir kaip jis nuo kitų skiriasi, o tikrąjį daikto pažinimą turint per paneigimus, žinoma, kuo jis nuo kitų skiriasi, bet nežinoma, kas jis yra. Tačiau kaip tik toks yra tikrasis pažinimas, apie Dievą gaunamas įrodymais. Tad ir jis aukščiausiai žmogaus laimei nėra pakankamas.

- [2] Mat dauguma tų, kurie priklauso kokiam nors giminei, pasiekia tos giminės tikslą: juk prigimties tikslai pasiekiami visada arba dažniausiai; jų nepasiekia tik nedaugelis dėl kokių nors kliūčių. Tačiau laimė yra žmonių giminės tikslas, nes dauguma žmonių iš prigimties jos geidžia. Vadinasi, laimė yra tam tikras bendrasis gėris, kurį visi žmonės gali pasiekti, nebent jiems sutrukdytų kokia nors kliūtis. Tačiau minėta, įrodymais grindžiamą Dievo pažinimą pasiekia tik nedaugelis dėl tam pažinimui būdingų kliūčių, kurias minėjome knygos pradžioje.⁴ Todėl toks Dievo pažinimas iš esmės nėra tikroji žmogaus laimė.
- [3] Dar. Kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta,⁵ buvimas akte yra galimybėje esančiojo tikslas. Todėl laimė, kuri yra galutinis tikslas, yra aktas, kuriam nepriskirtina jokia galimybė tolimesniam aktui. Tačiau toks įrodymo kelias gautas Dievo pažinimas neatmeta galimybės kokiam nors tolesniam Dievo pažinimui arba jau turimų žinių tobulinimui: juk palikuonys stengiasi naujomis žiniomis apie dieviškuosius dalykus papildyti tai, ko išmoko iš pirmtakų. Todėl toks pažinimas nėra aukščiausia žmogaus laimė.
- [4] Toliau. Laimė pašalina visas nelaimes: juk niekas negali tuo pat metu būti nelaimingas ir laimingas. Tačiau apgaulė ir klaida yra didelė nelaimės dalis: juk visi iš prigimties jų vengia. Tačiau minėtas Dievo pažinimas gali būti susijęs su daugybe klaidų. Tai akivaizdu dėl to, kad dauguma tų, kurie, eidami įrodymo keliu apie Dievą sužinojo ką nors tikrą, bet vadovaudamiesi savo nuomonėmis padarė daugybę klaidų, nes pritrūko įrodymų. Ir jeigu buvo tokių, kurie, eidami įrodymų keliu, tiesą apie dieviškuosius dalykus atrado taip, kad į jų nuomones jokia klaida nepateko, tai akivaizdu, kad tokių buvo itin mažai, o tai netinka laimei, kuri yra visiems bendras tikslas. Vadinasi, šiame Dievo pažinime nėra aukščiausios žmogaus laimės.
- [5] Be to. Laimė yra tobula veikla. O pažinimo tobulumas reikalauja tikrumo. Todėl tik tada sakome, kad žinome, kai suprantame, jog kitaip negali būti, kaip apie tai rašoma *Antrosios analitikos* pirmojoje knygoje.⁶ Tačiau minėtame pažinime yra daug netikrumo, kaip rodo požiūrių į dieviškus dalykus skirtingumas, sudarytas tų, kurie ėjo įrodymų keliu. Todėl tokiam pažinime galutinės laimės nėra.
- [6] Taip pat. Pasiekusi galutinį tikslą valia nuramina savo geismą. Tačiau galutinis kiekvieno pažinimo tikslas yra laimė. Vadinasi, iš esmės laimė yra tas Dievo pažinimas, kurį turint nebelieka jokio geismo dar ką nors pažinti. Bet tas Dievo pažinimas, kurį įrodymo keliu pasiekia filosofai, toks nėra, nes jį įgiję dar geidžiamieji žinoti tai, ko tuo pažinimu neįmanoma sužinoti. Vadinasi, tokiam Dievo pažinime laimės nėra.

- [7] Dar. Kiekvieno galimybėje esančiojo tikslas – būti atvestam į aktą: to siekiama judėjimu, kuriuo judinama į tikslą. Tačiau kiekvienas galimybėje esantis esinys siekia būti aktualizuotas tiek, kiek tai įmanoma. Mat yra toks galimybėje egzistuojantis esinys, kurio visa galimybė gali būti atvesta į aktą, todėl jo tikslas – būti visiškai aktualizuotam; kaip, pavyzdžiui, anapus vidurio esantis sunkus kūnas yra galimybėje savo tikrosios vietos atžvilgiu. O kito esinio galimybė negali visa iš karto būti atvesta į aktą, kaip tai akivaizdu pirmosios materijos atveju, todėl savo judėjimu ji geidžia būti nuosekliai vedama iš vienos formos akto į kitą, nes dėl jų skirtingumo ji visose juose vienu metu būti negali. Tačiau antroje knygoje minėjome, kad mūsų protas yra galimybėje visiems mąstymo objektams.⁷ Tačiau pasyviajame prote vienu metu gali būti du mąstymo objektai pirmojo akto būdu, kuris yra žinojimas, nors, galbūt, ne antrojo akto būdu, kuris yra svarstymas. Todėl aišku, kad visa pasyviojo proto galimybė visa iš karto gali būti atvesta į aktą. Būtent to reikia jo galutiniam tikslui, kuris yra laimė, pasiekti. Tačiau minėtas Dievo pažinimas įrodymu šio tikslo negali pasiekti, nes jį gavę, mes dar daug ko nežinome. Todėl toks Dievo pažinimas nėra pakankamas aukščiausiai laimei.

XL SKYRIUS

KAD ŽMOGAUS LAIMĖS NĖRA DIEVO PAŽINIME PER TIKĖJIMĄ

- [1] Tačiau yra dar kitas, kiek aukštesnis už minėtąjį Dievo pažinimas, kuriuo žmonės Dievą pažįsta per tikėjimą. Mat tą Dievo pažinimą, kuris gaunamas per įrodymą, jis pranoksta tuo, kad tikėjimu pažįstame tuos dalykus, kurie dėl savo prakilnumo įrodinėjančiam protui nėra pasiekiami, kaip apie tai pasakyta šio veikalo pradžioje.⁸ Tad ir šiame Dievo pažinime galutinės žmogaus laimės negali būti.
- [2] Juk iš to, kas jau pasakyta⁹, aišku, kad laimė yra tobula proto veikla. Tačiau pažinime tikėjimu proto veikla proto požiūriu yra netobuliausia, nors pažįstamo objekto požiūriu ji yra labiausiai tobula, nes protas nepagauna to, kam tikėdamas pritaria. Vadinasi, iš šiame Dievo pažinime nėra aukščiausios žmogaus laimės.
- [3] Taip pat. Jau parodyta, kad aukščiausia laimė nuo valios akto nepriklauso tiesiogiai.¹⁰ Tačiau pažinime tikėjimu valia turi pirmumą: mat čia protas tikėjimu pritaria tam, kas jam pasiūlyta, nes taip nori, o ne todėl, kad yra priverstas tiesos akivaizdumo būtinybės. Todėl šiame pažinime nėra galutinės žmogaus laimės.
- [4] Dar. Tas, kuris tiki, pritaria tam, ką jam kitas pasiūlė ir ko jis pats nematė. Todėl tikėjimas turi pažinimą, labiau panašų į girdėjimą negu į regėjimą. Tačiau tas, kuris nematė, netikėtų tuo, ką jam kitas pasiūlė, nebent manytų, kad pastarasis tuos dalykus tobuliau pažįsta. Tad arba tikinčiojo nuomonė yra klaidinga, arba būtina, kad siūlantysis turėtų tobulesnį siūlomų dalykų pažinimą. Tai, kad ir

pastarasis tuos dalykus pažintų taip, tarsi iš kito būtų išgirdęs, negali tęstis iki begalybės, nes tokiu atveju pritarimas tikėjimui būtų lengvabūdiškas ir nepatikimas: mat nebūtų nieko savaime tikro, kas tikėjimui suteiktų patikimumą. Tačiau, kaip parodyta knygos pradžioje¹¹, neįmanoma, kad pažinimas tikėjimu būtų melagingas ir tuščias, o jeigu jis būtų melagingas ir tuščias, tai tokiam pažinime laimės negalėtų būti. Todėl turi būti tam tikras, aukštesnis už pažinimą tikėjimu Dievo pažinimas: arba tikėti siūlantis žmogus pats regėjo tiesą, kaip tikime, kad ją regėjo Kristus, arba tiesiogiai iš regėjusiojo priėmė, kaip tikime, kad taip padarė apaštalai ir pranašai. Kadangi žmogaus laimė yra aukščiausioje Dievo pažinime, tai neįmanoma, kad ji būtų tikėjimo pažinime.

- [5] Toliau. Laimė, kadangi ji yra galutinis tikslas, nuramina prigimtinį geismą. Tačiau pažinimas tikėjimu geismo nenuramina, bet dar labiau jį pakursto, nes kiekvienas geidžia matyti tai, į ką tiki. Todėl pažinime tikėjimu nėra aukščiausios žmogaus laimės.
- [6] Be to. Dievo pažinimas pavadintas tikslu todėl, kad sieja su galutiniu visų daiktų tikslu, t.y. su Dievu. Tačiau pažinimas tikėjimu to daikto, kuriuo tikima, protui tobulai nepateikia, nes tikima tuo, ko čia pat nėra, o ne tuo, kas yra. Todėl apaštalas Antrajame laiške korintiečiams rašo, kad *kolei gyvename kūne, esame svetur, toli nuo Viešpaties* (2 Kor 5, 6). Tačiau tikėjimas Dievą daro esantį jausme, kai tikintysis laisva valia atsiduoda Dievui. Todėl Laiške efeziečiams rašoma: *kad Kristus per tikėjimą gyventų jūsų širdyse*. (Ef 3, 17). Vadinas, neįmanoma, kad pažinime tikėjimu būtų aukščiausia žmogaus laimė.

XLI SKYRIUS

AR ŠIAME GYVENIME ŽMOGUS GALI PAŽINTI ATSKIRTAŠIAS SUBSTANCIJAS STUDIJUODAMAS IR TYRINĖDAMAS SPEKULIATYVIUOSIUS MOKSLUS

- [1] Tačiau yra dar ir kitas Dievo pažinimas, kurį turi protinga substancija. Juk antrroje knygoje parašyta¹², kad protinga atskirtoji substancija, pažindama savo esmę, jai būdingu būdu pažįsta ir tai, kas yra virš jos, ir tai, kas yra žemiau jos. Tai neišvengiama ypač tuo atveju, jei tas, kuris yra aukščiau, yra jos priežastis, nes padariniuose turi būti panašumas į priežastį. Ir kadangi Dievas yra visų sukurtų protingų substancijų priežastis, kaip tai akivaizdu iš to, kas jau pasakyta¹³, tai būtina, kad protingos atskirtosios substancijos, pažindamos savo esmę, tam tikru regėjimo būdu pažintų Dievą, nes regėjimo būdu pažįstamas tas dalykas, kurio panašumas egzistuoja prote, panašiai kaip kūniškai regimo objekto panašumas egzistuoja reginčiojo juslėje. Tad kiekvienas protas, kuris supranta atskirtąją substanciją pažindamas, kas ji yra, Dievą regi aukštesniu būdu negu jis yra pažįstamas kuriuo nors iš jau minėtų pažinimų.

- [2] Kadangi kai kurie teigė, kad aukščiausia žmonių laimė šiame gyvenime priklausoma nuo to, kaip jie pažįsta atskirtąsias substancijas, tai būtina svarstyti, ar šiame gyvenime žmogus gali tas substancijas pažinti. Šį klausimą verta iširti. Nes mūsų protas šiame pasaulyje viską supranta tik per vaizduotę, kuri su galimuoju protu, kuriuo suprantame, taip susijusi, kaip spalvos su rega, kaip tai aki-vaizdu iš to, kas aptarta antrojoje knygoje.¹⁴ Tad jeigu iš vaizdinių gaunamu protiniu pažinimu kas nors iš mūsų gali pasiekti atskirtųjų substancijų pažinimą, tai įmanoma, kad jis šiame gyvenime pažins pačias atskirtąsias substancijas, o regėdamas pačias atskirtąsias substancijas, atitinkamai dalyvaus joms būdingame pažinimo būde, kuriuo atskirtoji substancija, save pažindama, pažįsta Dievą. Bet jeigu iš vaizdinių gaunamas pažinimas niekaip negali pasiekti atskirtųjų substancijų pažinimo, tai nebus įmanoma, kad žmogus šio gyvenimo būsenoje pasiektų minėtą Dievo pažinimo būdą.
- [3] Tačiau kai kurie mąstytojai įvairiais būdais aiškino, kad, remdamiesi per vaizdinius gaunamu pažinimu, mes galime pasiekti atskirtųjų substancijų pažinimą. Pavyzdžiui, Avempace¹⁵ teigė, kad spekuliatyviuosiuose moksluose tirdami tuos dalykus, kuriuos pažįstame per vaizdinius, galime pasiekti atskirtųjų substancijų pažinimą. Juk galime protavimu atskleisti kiekvieno esmę turinčio daikto esmę, kuri nėra jis pats. Mat protas sukurtas tam, kad pažintų esmę tiek, kiek ji yra esmė, nes tikrasis proto objektas yra tai, dėl ko kas nors yra. O jeigu tas, kuris pirmiausia pažįstamas galimuoju protu, yra kas nors turintis esmę, tai tuo pačiu protu tą esmę galime abstrahuoti nuo to pirmojo pažinto; ir jeigu ta esmė turėtų esmę, tai tos esmės esmę vėl būtų galima abstrahuoti; ir kadangi šio veiksmo negalima tęsti į begalybę, tai dera kur nors sustoti. Todėl mūsų protas, eidamas analizės keliu, gali pasiekti jokios esmės neturinčios esmės pažinimą. Tačiau kaip tik tokia yra atskirtosios substancijos esmė. Todėl mūsų protas, remdamasis iš vaizdinių gaunamu juntamų objektų pažinimu, gali pasiekti atskirtųjų substancijų pažinimą.
- [4] Tą patį jis nori parodyti kitu panašiu būdu, nes teigia, kad vieno daikto, pavyzdžiui, arklio, sampratų manyje ir tavyje yra daug tik todėl, kad yra daug dvasinių pavidalų, kurie manyje ir tavyje yra skirtingi. Todėl ta samprata, kuri nėra kuriame nors tokiam pavidale, turi būti ta pati ir manyje, ir tavyje. Bet jau įrodyta, kad sampratos, kurios abstrahavimui skirtas mūsų protas, esmė neturi jokio dvasinio ir individualaus pavidalo: juk sampratos esmė nėra nei dvasinė, nei kūniška individo esmė, nes samprata tiek, kiek ji yra samprata, yra visuotinė. Vadinas, mūsų protas yra skirtas tam, kad suprastų esmę, kurios samprata yra visiems vienoda. Tačiau kaip tik tokia yra atskirtosios substancijos esmė. Tad mūsų protas yra skirtas tam, kad pažintų atskirtąją substanciją.
- [5] Bet atidžiau pasvarčius, šis būdas pasirodys niekam tikęs. Kadangi samprata, kiek ji yra samprata, yra visuotinė, tai dera, kad sampratos esmė būtų esmė ko nors visuotinio, būtent giminės arba rūšies. Tačiau tų juntamų dalykų, kuriuos

protu pažįstame per vaizdinius, giminės arba rūšies esmė apima materiją ir formą. Todėl ji yra visiškai nepanaši į atskirtosios substancijos esmę, kuri yra paprasta ir nemateriali. Todėl neįmanoma, jog dėl to, kad per vaizdinius suprantama juntamo daikto esmė, būtų suprantama atskirtosios substancijos esmė.

- [6] Be to, forma, kurios buvime negalima atskirti nuo jos subjekto, nėra tos pačios prigimties su ta, kurią buvime galima atskirti nuo tokio subjekto, nors mąstyme jos abi suprantamos be jokio subjekto. Juk dydžio prigimtis nėra tapati atskirtosios substancijos prigimčiai, nebent teigtume, kaip tai darė kai kurie platonikai, kad tarp rūšių ir juslėmis suvokiamų daiktų egzistuoja atskirtieji dydžiai. Tačiau juslėmis suvokiamų daiktų giminės arba rūšies esmė buvime negali būti atskirta nuo individualios materijos, nebent kartu su platonikais postuliuotume atskirtąsias daiktų rūšis. Bet Aristotelis tokiam žingsniui nepritarė¹⁶. Todėl minėta atskirtųjų substancijų, kurios niekaip nėra materijoje, esmė yra visiškai kitokia. Vadinasi, materialių substancijų esmės pažinimu atskirtųjų substancijų neįmanoma pažinti.
- [7] Dar. Jeigu atskirtosios substancijos esmė būtų tos pačios prigimties kaip juntamų objektų giminės arba rūšies esmė, tai nebūtų galima sakyti, kad ji yra ta pati savo rūšies prigimtimi, nebent sakytume, kaip teigė platonikai, kad tų juntamų objektų rūšys pačios yra atskirtosios substancijos. Todėl reikia pripažinti, kad jos nėra tos pačios prigimties, nebent tik pačios esmės, kiek ji yra esmė, požiūriu. Tačiau kaip tik tokia yra bendra giminės ir substancijos prigimtis. Todėl per tas esmes apie atskirtąsias substancijas nieko negalima žinoti, išskyrus jų tolimą giminę. Tačiau pažinus giminę, rūšis dar nėra pažinta, nebent tik potencialiai. Vadinasi, atskirtosios substancijos neįmanoma pažinti juntamų objektų esmės pažinimu.
- [8] Toliau. Nuotolis tarp atskirtosios substancijos ir juntamų objektų yra didesnis negu nuotolis nuo vieno juntamo objekto iki kito. Tačiau vieno juntamo objekto esmės pažinimas nėra pakankamas tam, kad pažintume kito juntamo objekto esmę: juk iš prigimties aklas žmogus pažįsta garso esmę, tačiau niekaip negali pažinti spalvos esmės. Vadinasi, dar mažiau kokio nors juntamo objekto esmės pažinimas gali padėti atskirtosios substancijos esmės pažinimui.
- [9] Taip pat. Jeigu pripažintume, kad atskirtosios substancijos judina dangaus sferas, o tie judėjimai yra juntamų objektų formų priežastis, tai ir šis atskirtųjų substancijų pažinimo iš juntamų objektų būdas nebūtų pakankamas tų substancijų esmės pažinimui. Mat per padarinį pažįstame priežastį arba dėl padarinio prigimties panašumo į priežasties prigimtį, arba todėl, kad padarinys atskleidžia priežasties galią. Tačiau remiantis panašumu iš padarinio negalima sužinoti, kas yra priežastis, nebent ji būtų tos pačios rūšies. Tačiau atskirtosios substancijos ir juntami objektai nėra šitaip susiję. Remiantis galia irgi negalima to padaryti, nebent tuo atveju, kai padarinys prilygsta priežasties galiai, nes tik tada per padarinį pažįstama visa priežasties galia, o daikto galia parodo jo substanciją. Tačiau mūsų atveju to negalima pasakyti, nes atskirtųjų substancijų galios

pranoksta visus protu suvokiamus juntamus objektus taip, kaip visuotinė galia pranoksta atskirus padarinius. Todėl neįmanoma, kad per juntamų objektų pažinimą galėtume priartėti prie atskirtųjų substancijų pažinimo.

- [10] Dar. Visi suprantami objektai, kuriuos pažįstame tyrimais ir studijomis, priklauso kuriam nors spekuliatyviajam mokslui. Tad jeigu iš tų juslinių objektų prigimties ir esmės pažinimo pereitume prie atskirtųjų substancijų pažinimo, tai turėtume pripažinti, kad atskirtąsias substancijas pažįstame kuriuo nors spekuliatyvioju mokslu. Bet to nematome, nes joks spekuliatyvinis mokslas apie jokią atskirtąją substanciją nesako, kas ji yra, o tik – kad jos yra. Todėl neįmanoma, remiantis juntamų objektų prigimties pažinimu, pažinti atskirtąsias substancijas.
- [11] O jeigu kas nors pasakytų, kad toks spekuliatyvusis mokslas gali būti, nors jis dar neatrastas, tai šitai nieko nereiškia, nes, remiantis mums žinomais pirmaisiais pradais, minėtų substancijų neįmanoma pažinti. Mat visi tiesioginiai kiekvieno mokslo pradai priklauso nuo pirmųjų neįrodomų, bet savaime suprantamų pradų, kurių pažinimą gauname iš juntamų objektų, kaip tai akivaizdu *Antrosios analitikos* pabaigoje¹⁷. Tačiau juntami objektai nepakankamai skatina nematerialių daiktų pažinimą, kaip tai įrodyta ankstesniaisiais argumentais. Todėl neįmanoma, kad būtų koks nors mokslas, kuriuo būtų galima pasiekti atskirtųjų substancijų pažinimą.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, 1999, p. [10].
- ² Turimi omeny keturi Empedoklio elementai: žemė, vanduo, oras, ugnis.
- ³ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, p. [14–28].
- ⁴ Ten pat, p. [4].
- ⁵ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. // *Logos*, 2010, Nr. 63, [20] p....; Nr. 64. p. 132–134.
- ⁶ Aristoteles. *Analytica posteriora*, I, 2; 71b 12–16.
- ⁷ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, 2003, p. [47].
- ⁸ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, p. 16–19.
- ⁹ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. // *Logos*, 2010, Nr. 64, p. 139–142.
- ¹⁰ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. // *Logos*, 2010, Nr. 65, p. 85–89.
- ¹¹ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, p. 24–27.
- ¹² Ten pat, p. 498–527.
- ¹³ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, p. 34–39.
- ¹⁴ Ten pat, p. 254–263; 336–345.
- ¹⁵ Avempace (Ibn Bāija) du pažinimo būdai priešingi Averrojaus koncepcijai.
- ¹⁶ Aristoteles, *Metaphysica* I, 9; 990b.
- ¹⁷ Aristoteles, *Analytica posteriora* II, 19; 100a 3–b5.

Iš lotynų kalbos vertė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. *Thomae de Aquino Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud libreriam Vaticanam, Desclee et C. – Herder, 1934.